

STRATEGIE PREVENCE ŠIKANOVÁNÍ

Program proti šikanování vychází z Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních, č.j. MSMT-21149/2016 a Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, č.j.: 21291/2010-28 a je součástí školního minimálního preventivního programu. Je vypracován v souladu s platným zněním Školního řádu VOŠ, OA a SOUT Chotěboř.

1) Cíl programu

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Škola se zaměří na oblast komunikace, rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky ve třídách i mezi žáky a učiteli, bude se snažit minimalizovat projevy šikanování.

2) Odpovědnost za plnění programu:

Na tvorbě i realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci, jeho koordinace je v kompetenci ŠMP, za realizaci je odpovědný ředitel školy.

3) Charakteristika šikanování

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoúčelností agrese. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo ničení pověsti a reputace, nepříjemné sexuální provokace. Šikana se také může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.

Důležitými znaky šikanování jsou záměrnost, cílenost, úmysl, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoúčelnost agrese. Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem trestné činnosti viz zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, nebo může naplňovat znaky přestupků dle zákona 200/1990 Sb.

Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá znaky šikanování. Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci, nevhodný vtip nebo konflikt, vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit či pobavit se na jeho úkor; kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování, vzájemný internetový věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery. Jedním z rozlišujících prvků mezi šikanou a agresí je schopnost žáka škádlení opakovat, bránit se mu, zastavit ho.

4) Odpovědnost školy

Škola má jednoznačnou odpovědnost za své žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství.
- Dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí.
- Škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že ohrožuje svým chováním samo sebe.

5) Prevence šikany

Všichni pedagogičtí pracovníci:

- kladou důraz na vytváření pozitivních mezilidských vztahů a prostředí vyvolávající pocit bezpečí u žáků, vedou žáky k respektování individuality každého jednotlivce, podporují jejich sebevědomí, vedou žáky k sebeúctě a k otevřené komunikaci, k osvojení si norem slušného chování,
- posilují komunikační dovednosti a sociální kompetence žáků, zvyšují jejich schopnost řešit, popřípadě se vyrovnávat s problémy a konflikty, umět požádat jasně a vhodně o pomoc, adekvátně reagovat na nejrůznější podněty, na kritiku apod.,
- posilují právní vědomí žáků, úctu k zákonům, vedou je k odpovědnosti za své jednání,
- snaží se být žákům příkladem, spolupracují s rodiči, vzdělávají se v oblasti sociálně patologických jevů,
- věnují zvýšenou pozornost netypickým projevům chování žáků nebo výrazně zhoršenému prospěchu či podezřele omlouvané absenci žáků tak, aby byly problémy včas zachyceny, a tím zabráněno vážnějším dopadům, informují o těchto případech, TU (v případě podezření na šikanu také VP a ŠMP, případně vedení školy),
- vedou žáky k využívání poradenských služeb ve škole, případně služeb odborníků v případě problémů,
- případnou šikanu zaměřenou na učitele chápou jako problém, který se týká všech pedagogů školy,
- vzdělávají se v oblasti prevence.

Ředitel školy:

- ředitel školy je orientován v metodice, organizaci a právní problematice šikanování,
- vytváří příznivé podmínky pro práci metodika prevence a výchovného poradce a iniciuje rozvíjení školního programu proti šikanování,
- zajišťuje realizaci pravidelných třídnických hodin,
- zajišťuje vzdělávání pracovníků v oblasti šikanování,
- zajistí, aby ve školním řádu byla stanovena pravidla chování, včetně sankcí za jejich porušení,
- zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky ve škole i při školních akcích.

Školní metodik prevence (ŠMP):

- koordinuje plán proti šikanování a následně s programem proti šikanování seznámí všechny pedagogické pracovníky, informuje o něm také žáky a jejich rodiče,
- informuje vedení školy o podezření na šikanu a spolupracuje s TU, VP a vedením školy při řešení krizových situací,
- spolupracuje s metodikem prevence v PPP, zdravotnickými zařízeními nebo psychology, PPP, Policií ČR, orgány sociálně právní ochrany dětí a mládeže, Renarkonem a dalšími institucemi a odborníky,
- podílí se na aktivitách v rámci prevence šikany,
- průběžně se vzdělává v oblasti prevence šikany a jiných sociálně patologických jevů.

Výchovný poradce (VP):

- spolupracuje s ŠMP při vytváření programu proti šikanování,
- informuje ŠMP a vedení školy o podezření na šikanu, spolupracuje s ŠMP, TU a vedením školy při řešení krizové situace, vzdělává se v dané oblasti.

Třídní učitelé (TU):

- na začátku školního roku upozorní žáky na nebezpečí šikany (v rámci školení bezpečnosti),
- a informují je, na koho se obrátit při problémech ve škole (TU, ŠMP, výchovný poradce, vedení školy), ale i mimo školu; informují je o školním programu proti šikanování,
- informují rodiče žáků o školním programu proti šikanování (třídní schůzky),
- nastavují pravidla třídy, na jejichž vzniku se podílejí i žáci,
- v průběhu školního roku diskutují se žáky o slušném chování i pozitivních mezilidských vztazích, o jejich pocitu bezpečí, vztazích ve škole a ve třídě, využívají k tomu třídnické hodiny, které si mohou v případě potřeby navýšit požádáním vedení školy,
- řeší okamžitě projevy rizikového chování (ve spolupráci s výchovným poradcem a ŠMP).

Rodiče:

- v případě podezření na šikanu týkající se nejen jejich dítěte, ale i ostatních spolužáků, informují TU nebo jiného pedagoga, ŠMP, VP nebo přímo vedení školy,
- spolupracují se školou při řešení problému,
- vzdělávají se v dané oblasti,
- spolupracují s PPP či jinými odbornými pracovišti v případě problémů.

Aktivity školy v prevenci proti šikaně:

- adaptační kurz (v programu také tematický blok „Komunikace“, „Pravidla soužití“),
- přednášky a programy na téma šikana,
- práce učitelů, případně ŠMP nebo VP s třídním kolektivem v třídnických hodinách,
- prevence ve výuce,
- informační leták, doporučená literatura a kontaktní adresy na webových stránkách školy, na nástěnkách ŠMP a VP (pavilon B, přízemí),
- poradenské služby VP a ŠMP, pravidla chování ve Školním řádu OA včetně sankcí.

6) Krizový plán

Postup při řešení šikany nebo podezření na šikanu mezi žáky:

- informovat TU, ŠMP, VP a vedení školy, dohodnout další postup, je třeba postupovat velmi uvážlivě a citlivě, každý případ je jiný, dodržovat diskrétnost a důvěrnost informací, neřešit před celou třídou,
- pokud na šikanu upozorní rodiče oběti, je nutné rodiče v klidu vyslechnout, nechat vymluvit, nepoučovat, aktivně naslouchat; je potřeba se umět doptat na důležité informace; udělat zápis; sdělit, že škola situaci prošetří, ale bude na to potřebovat určitý čas (např. týden),
- zorientovat se v situaci, provést orientační šetření (ŠMP ve spolupráci s VP a TU),
- na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování a konzultaci s VP, TU a vedením školy ŠMP rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu (např. metodika prevence v PPP, Policii ČR apod.),
- postupovat v souladu s Metodickým pokynem ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních, č.j. MSMT-21149/2016.

Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou) lze doporučit strategii v těchto krocích:

- 1) Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany.
- 2) Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi – v soukromí, upozornit, že případ nebude řešen před celou třídou. (zápis)
- 3) Nalezení vhodných svědků.

- 4) Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky, nikoli však konfrontace obětí nebo svědků a agresorů. Zaměřit se na otázky Kdo je obětí a kdo agresorem, Kolik jich je, Kdo je iniciátorem, Kdo je aktivním účastníkem, Co, kdy a kde dělali agresori obětem, Jak dlouho to trvá... (zápis).
- 5) Zajistit ochranu obětem.
- 6) Stanovit předběžnou diagnózu a volbu ze dvou typů rozhovoru (zápis):
  - a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
  - b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
 Realizace vhodné metody:
  - a. metoda usmíření;
  - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči).
- 7) Zvolit vhodnou třídnickou hodinu:
  - a. efekt metody usmíření;
  - b. oznámení potrestání agresorů.
- 8) Rozhovor s rodiči oběti (zápis).
- 9) Informovat na třídní schůzce ostatní rodiče, případně svolat mimořádnou schůzku.
- 10) Práce s celou třídou. TU třídu nadále sleduje a konzultuje postup s ŠMP nebo VP, případně dalším odborníkem.

Při řešení by se škola měla vyvarovat těchto nevhodných postupů:

- přehlížení, bagatelizací agresivního nebo násilného chování,
- odkazování na to, aby si oběť svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“,
- zvat do školy rodiče agresorů, když šikana ještě není,
- nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali,
- vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně,
- nedostatečného vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu emotivního řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně)
- agresivního řešení problému (např. násilím),
- příliš autoritativního řešení (např. zastrašováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání,
- předjímání recidivy útočníka,

- řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočníka),
- automatického obviňování oběti (sekundární viktimizace),
- vyhýbání se problematickým aktivitám jako zdrojům budoucí šikany.

Projevy šikanování, tj. cílené a opakované ubližující agresivní útoky jsou považovány za hrubé porušení školního řádu. Stejně tak sem mohou patřit i mírné formy psychického útlaku, které byly již dříve prokázány a znovu se opakují.

Vypracovala: Mgr. Blanka Hochmanová (ŠMP)

Ředitel školy: Mgr. Luděk Benák
Schváleno dne: 1. 9. 2021